

УДК 37.014.5: 614.8 : 311 (477)

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-9\(55\)-1012-1027](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-9(55)-1012-1027)

Харченко Наталія Вікторівна кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу виховання на пограниччі, Інститут проблем виховання НАПН України, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-4171-593x>

ОСВІТНІ ПРОФІЛІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД НА ПОГРАНИЧЧІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: КІЛЬКІСНІ ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ РИЗИКУ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ

Анотація. Війна радикально змінила умови функціонування територіальних громад, зокрема тих, що розташовані у регіонах пограниччя. Географічна близькість до державного кордону, військові загрози, руйнація інфраструктури, внутрішня та зовнішня міграція населення стали чинниками, які безпосередньо вплинули на стабільність освітнього середовища. У статті представлено результати аналізу освітніх профілів територіальних громад, які знаходяться на пограниччі України та мають спільний кордон з іншими державами за показниками: кількість закладів загальної середньої освіти, кількість учнів (серед них: учнів 1-4, 5-9 класів, 10-11 класів), рівні ризику безпеки в системі освіти.

Визначено, що серед 1469 громад України (в т. ч. 31 територіальна громада на непідконтрольній території в межах Донецької та Луганської областей) 154 територіальні громади безпосередньо межують із державними кордонами інших країн. Виявлено, що найбільша кількість територіальних громад на пограниччі знаходяться у Одеській, Закарпатській, Чернівецькій, Сумській областях.

У територіальних громадах на пограниччі України, які мають державний кордон з іншими країнами, налічується 1302 заклади загальної середньої освіти, у яких навчається понад 256 тисяч учнів. Найбільші мережі закладів загальної середньої освіти серед регіонів пограниччя мають територіальні громади Одеської, Львівської, Закарпатської, Волинської та Чернівецької областей.

Проаналізовано територіальні громади за рівнями ризику безпеки в системі освіти (непереборний, дуже високий, високий, помірний, задовільний). Дані засвідчують нерівномірність безпекового середовища в системі освіті громад на пограниччі: майже половина перебуває у критичних зонах з непереборним (25 громад) або дуже високим ризиком (49); ще 11 громад мають високий рівень ризику. Лише третина (52 громади) характеризується задовільними умовами для відносно стабільного очного навчання, тоді як 17 громад знаходять у зоні помірних ризиків.

Ключові слова: пограниччя, територіальні громади, заклади загальної середньої освіти, учні, освіта, ризику безпеки

Nataliia Viktorivna Kharchenko PhD in Pedagogy, Senior Researcher, Senior Research Fellow of the Department of Education in the Borderlands, Institute of Educational Problems of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv. <https://orcid.org/0000-0002-4171-593X>

EDUCATIONAL PROFILES OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN UKRAINE'S BORDERLANDS UNDER WARTIME CONDITIONS: QUANTITATIVE INDICATORS AND SAFETY RISK LEVELS IN THE EDUCATION SYSTEM

Abstract. The war has radically changed the functioning of territorial communities, especially those located in Ukraine's borderland regions. Geographic proximity to the state border, military threats, infrastructure damage, and internal/external migration have directly affected the stability of the educational environment. This article presents the results of an analysis of the educational profiles of territorial communities situated in Ukraine's borderlands and sharing a state border with other countries, using the following indicators: the number of general secondary education institutions (GSEIs); the number of students (including students in grades 1-4, 5-9, and 10-11); and safety-risk levels in the education system. It is determined that among 1,469 communities in Ukraine (including 31 territorial communities located in non-government-controlled areas within Donetsk and Luhansk oblasts), 154 territorial communities directly adjoin the state borders of neighboring countries. The largest numbers of borderland communities are found in Odesa, Zakarpattia, Chernivtsi, and Sumy oblasts. In Ukraine's borderland regions that have a state border with other countries, there are 1,302 general secondary education institutions serving over 256,000 students. The most extensive school networks among the borderland regions are concentrated in the territorial communities of Odesa, Lviv, Zakarpattia, Volyn, and Chernivtsi oblasts. Territorial communities are analyzed by safety-risk levels in the education system (insurmountable, very high, high, moderate, and satisfactory). The data indicate an uneven safety environment across borderland communities: nearly half are in critical zones with insurmountable (25 communities) or very high (49) risk; 11 communities face a high level of risk. Only one third (52 communities) have satisfactory conditions for relatively stable in-person learning, while 17 communities fall within the moderate-risk zone.

Keywords: borderland, territorial communities, general secondary education institutions, students; education, safety risks.

Постановка проблеми. Процес децентралізації та адміністративно-територіальної реформи в Україні, започаткований у 2014 році, суттєво трансформував систему місцевого самоврядування та управління ресурсами, у тому числі й у сфері освіти. Важливим етапом цієї реформи стало ухвалення 12 червня 2020 року Кабінетом Міністрів України 24 розпоряджень про

визначення адміністративних центрів і затвердження територій громад областей [8]. У результаті було сформовано 1469 територіальних громад (з яких 31 перебуває на тимчасово непідконтрольній Україні території Донецької та Луганської областей). Цей крок став основою для трансформації сфери освіти в Україні, передавши громадам повноваження з управління освітніми закладами, визначення стратегій розвитку освіти в регіоні, оптимізації мережі, орієнтованої на ефективне використання ресурсів та підвищення якості освітніх послуг.

Однак російсько-українська війна радикально змінила умови функціонування територіальних громад, зокрема тих, що розташовані у регіонах пограниччя. Географічна близькість до державного кордону, військові загрози, руйнація інфраструктури, внутрішня та зовнішня міграція населення стали чинниками, які безпосередньо вплинули на стабільність освітнього середовища, що актуалізує важливість збереження мережі закладів освіти, забезпечення їхньої стійкості та адаптивності до умов високої ризикованості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен пограниччя має багатовимірний характер і набуває різних інтерпретацій залежно від наукової галузі та контексту використання. У загальному розумінні під ним зазвичай мають на увазі простір на межі між двома територіями, культурами чи станами буття. Водночас, у наукових дослідженнях наголошується, що пограниччя не варто зводити лише до географічних меж, адже воно є радше соціальним явищем, яке виникає завдяки взаємодії різноманітних чинників, поєднуючи географічний, політичний, соціокультурний виміри [2; 5].

Як підкреслює Я. Верменич, російсько-українська війна радикально загострила теоретико-методологічні й практичні питання осмислення нашої реальності: геополітичне розташування України робить її транзитним простором і водночас об'єктом зовнішнього тиску, що висуває на перший план проблеми національної безпеки, суб'єктності та цивілізаційного вибору [3].

За таких умов освіта постає критично важливою сферою для держави і суспільства. Дослідниці (О. Локшина, О. Глушко, А. Джурило, С. Кравченко, О. Максименко, Н. Нікольська, О. Шпарик) наголошують: у війні порушується базове право на освіту, в той час як безперервність навчання та безпека шкіл – не лише гуманітарна вимога, а й інструмент стримування ескалації та підтримки соціальної стабільності [4].

Мета статті – здійснити системний аналіз кількісних та якісних показників освітніх профілів 154 територіальних громад на пограниччі України, які мають державний кордон з іншими країнами з урахуванням рівнів безпекових ризиків у сфері освіти.

Виклад основного матеріалу. Пограниччя варто розуміти не лише як безпосередню лінію державного кордону, а як ширший ареал, на який поширюються соціальні, культурні, економічні та освітні впливи сусідніх країн. У наукових дослідженнях воно охоплює зону щоденної взаємодії населення, міграційних потоків, культурних контактів та транскордонної комунікації, що

може сягати десятків кілометрів углиб території [1]. Водночас у нашому дослідженні аналізуються громади, які мають безпосередній спільний сухопутний державний кордон з іншими країнами, оскільки в умовах воєнного стану вони є зоною першого реагування та найбільш чутливі до внутрішніх та зовнішніх викликів. Серед 1469 громад України (в т. ч. 31 територіальна громада на непідконтрольній території в межах Донецької та Луганської областей) предметом нашого аналізу стали **154** територіальні громади, які безпосередньо межують із державними кордонами інших країн. Окрім тощо, вибір цього масиву обумовлений тим, що саме тут поєднуються фактори пограниччя (безпекові, культурні, економічні, соціальні) із ризиками воєнного часу, що створює по-своєму унікальний комплекс умов для функціонування системи загальної середньої освіти.

Зазначимо, що ми включаємо до розрахунків Луганську та Донецьку області, попри їхню тимчасову окупацію, з кількох причин. По-перше, це території України, на яких до 2014 року функціонувала розгалужена освітня мережа, що має враховуватися у загальнодержавному вимірі. По-друге, навіть у нинішніх умовах на підконтрольних Україні територіях цих областей продовжують діяти окремі громади та заклади освіти, які забезпечують навчання дітей. По-третє, включення цих областей у статистичний аналіз (за наявності даних) дозволяє відобразити повну картину пограниччя та підкреслити масштаб втрат і викликів, пов'язаних із війною, що важливо для стратегічного планування відновлення та розвитку освітньої сфери після деокупації.

За даними інформаційного порталу реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади «Децентралізація» в Україні налічується 1469 територіальних громад [10]. Аналіз статистичних даних та картометричне дослідження дозволили визначити 154 територіальні громади, які розташовані на пограниччі і мають державний кордон з іншими державами у 15 областях: Вінницька (4 громади), Волинська (11 громад), Донецька (5 громад), Житомирська (4 громади), Закарпатська (23 громади), Івано-Франківська (2 громади), Київська (2 громади), Луганська (13 громад), Львівська (12 громад), Одеська (24 громади), Рівненська (6 громад), Сумська (15 громад), Харківська (6 громад), Чернівецька (17 громад), Чернігівська (10 громад).

Також на основі даних Міністерства освіти і науки України було проаналізовано освітні профілі територіальних громад на пограниччі станом на 2024-2025 н.р. за наступними показниками: кількість закладів загальної середньої освіти, кількість учнів (серед них: учнів 1-4, 5-9 класів, 10-11 класів) [9].

Виявлено, що найбільшу кількість територіальних громад на пограниччі мають Одеська (24) та Закарпатська області (23). Досить високим є також показник у Чернівецькій (17), Сумській (15), Львівській (12), Волинській (11) областях. На противагу їм, у ряді регіонів зафіксовано 2-4 громади (Івано-Франківська, Київська, Вінницька, Житомирська), що пояснюється специфікою кордону та меншою протяжністю прикордонних територій. Особливу ситуацію

становлять Донецька (5 громад) і Луганська області (13 громад), де дані частково відсутні або істотно обмежені через тимчасову окупацію.

У регіонах пограниччя України, які мають державний кордон з іншими країнами, налічується **1302** заклади загальної середньої освіти (в т. ч. 7 закладів Луганської області; дані по Донецькій області відсутні), у яких навчається понад 256 тисяч учнів (**256 887 тис.**, в т. ч. 1 285 учнів у територіальних громадах Луганської області; дані по Донецькій області відсутні).

Найбільші мережі закладів загальної середньої освіти серед регіонів пограниччя мають територіальні громади Одеської (225 шкіл), Львівської (221), Закарпатської (201), Волинської (137) та Чернівецької (130) областей. Велика кількість ЗЗСО також налічується у територіальних громадах на пограниччі Чернігівської (76), Сумської (69), Житомирської (66), Рівненської (50) областей.

У територіальних громадах на пограниччі Вінницької області 42 школи, Харківської – 38, Київської – 23, Івано-Франківської – 17 (за наявними даними у територіальних громадах пограниччя Луганської області – 7 ЗЗСО, дані по Донецькій області відсутні).

Варто наголосити, що сама по собі кількість закладів загальної середньої освіти не може розглядатися як безпосередній показник високого рівня розвитку освітньої системи в громаді. Їх кількість у громадах на пограниччі безпосередньо залежить від демографічних і просторових чинників: чисельності населення, густоти його розселення, протяжності територій та специфіки адміністративно-територіального устрою. Так, області з більшою кількістю громад і значними площами прикордонних районів (Одеська, Львівська, Закарпатська) мають розгалужені освітні мережі, тоді як у регіонах із меншими територіями чи нижчою кількістю населення відчутно меншою є і кількість закладів освіти. Важливу роль відіграють соціально-економічні особливості регіонів, міграційні процеси, безпекові виклики, що особливо позначається на сході країни, де функціонування освітніх закладів катастрофічно ускладнене, а подекуди неможливе.

За наявними статистичними даними щодо кількості учнів у громадах на пограниччі, що межують з іншими державами, спостерігається виразна регіональна диференціація. Найбільший контингент учнів (56 099 тис.) мають громади на пограниччі Закарпатської області, що пояснюється їх кількістю та значною протяжністю кордону. Високі показники також зафіксовано в громадах на пограниччі Одеської (52 946 учнів) та Львівської (32 084 учні) областей. Дещо менші, але також вагомі показники характерні для громад на пограниччі Чернівецької (26 211 учнів) та Волинської (24 444 учні) областей, що свідчить про стабільність освітнього потенціалу цих регіонів. Середні за чисельністю учнів показники мають громади на пограниччі Рівненської (12 987 учнів), Чернігівської (10 604) та Житомирської (10 159) областей. До групи з меншими показниками входять громади на пограниччі Сумської (9 779 учнів), Харківської (7 954 учні) та Вінницької (7 826 учнів) областей. Найнижчі значення зафіксовані

у громадах на пограниччі Київської (3 133 учні), Івано-Франківської (1 376) та Луганської (1 285 учнів) областей.

Наявність понад чверті мільйона дітей та учнівської молоді у громадах на пограниччі свідчить про важливість цих територій для освітнього простору України. Тут зосереджено значний контингент учнів і розгалужену мережу закладів, які потребують належної уваги з боку держави та місцевого самоврядування, адже регіони пограниччя мають як вагомий потенціал і ресурси, так і специфічні виклики, пов'язані з демографічними, культурними та безпековими умовами.

Детальний розподіл закладів загальної середньої освіти, учнів (серед них: учнів 1-4, 5-9, 10-11 класів) за областями та територіальними громадами представлено у таблицях 1-15.

Таблиця 1

Вінницька область						
Територіальна громада	К-ть ЗЗСО	Учні 1-4 кл.	Учні 5-9 кл.	Учні 10-11 кл.	Всього о учнів	Р-нь ризику безпеки
Студенянська сільська ТГ	5	120	191	28	339	дуже високий
Могилів-Подільська міська ТГ	13	1471	2216	403	4090	задовільний
Ямпільська міська ТГ	19	1017	1555	429	3001	високий рівень
Яришівська сільська ТГ	5	134	220	42	396	задовільний

Таблиця 2

Волинська область						
Територіальна громада	К-ть ЗЗСО	Учні 1-4 кл	Учні 5-9 кл	Учні 10-11 кл	Всього учнів	Р-нь ризику безпеки
Литовезька сільська ТГ	3	93	163	38	294	задовільний
Поромівська сільська ТГ	6	213	329	72	614	помірний
Устилузька міська ТГ	6	242	413	55	710	помірний
Вишнівська сільська ТГ	9	353	562	135	1050	високий рівень
Рівненська сільська ТГ	6	198	352	105	655	дуже високий
Шацька селищна ТГ	14	644	1037	253	1934	дуже високий
Заболоттівська селищна ТГ	4	457	653	229	1339	дуже високий
Ратнівська селищна ТГ	13	1208	1796	571	3575	дуже високий
Самарівська сільська ТГ	5	220	403	184	807	дуже високий
Камінь-Каширська міська ТГ	43	2904	4525	1387	8816	високий
Любешівська селищна ТГ	28	1461	2438	751	4650	дуже високий

Таблиця 3

Донецька область						
Територіальна громада	К-ть ЗЗСО	Учні 1-4 кл.	Учні 5-9 кл.	Учні 10-11 кл.	Всього учнів	Р-нь ризику безпеки
Сніжнянська ТГ*	Дані не доступні					непереборний
Амвросіївська ТГ*	Дані не доступні					непереборний
Кальміуська ТГ*	Дані не доступні					непереборний
Бойківська ТГ*	Дані не доступні					непереборний
Новоазовська ТГ*	Дані не доступні					непереборний

Таблиця 4

Житомирська область						
Територіальна громада	К-ть ЗЗСО	Учні 1-4 кл.	Учні 5-9 кл.	Учні 10-11 кл.	Всього учнів	Р-нь ризику безпеки
Олевська міська ТГ	33	1660	2557	582	4799	високий
Словечанська сільська ТГ	8	317	536	189	1042	дуже високий
Овруцька міська ТГ	16	1160	1884	489	3533	дуже високий
Народицька селищна ТГ	9	271	415	99	785	дуже високий

Таблиця 5

Закарпатська область						
Територіальна громада	К-ть ЗЗСО	Учні 1-4 кл.	Учні 5-9 кл.	Учні 10-11 кл.	Всього учнів	Р-нь ризику безпеки
Богданська сільська ТГ	4	656	927	340	1923	задовільний
Рахівська міська ТГ	8	1137	1702	578	3417	помірний
Великобичківська селищна ТГ	14	1167	1840	553	3560	задовільний
Солотвинська селищна ТГ	11	1129	1954	609	3692	задовільний
Тересвянська селищна ТГ	4	728	1191	287	2206	помірний
Бедевлянська сільська ТГ	3	264	432	100	796	задовільний
Тячівська міська ТГ	7	1111	1649	501	3261	задовільний
Вишківська селищна ТГ	6	625	958	310	1893	задовільний
Королівська селищна ТГ	9	810	1178	286	2274	задовільний
Пийтерфолвівська сільська ТГ	13	673	850	137	1660	задовільний
Вилоцька селищна ТГ	8	466	696	125	1287	задовільний
Берегівська міська ТГ	20	1555	2391	595	4541	задовільний
Великобиганська сільська ТГ	6	173	197	0	370	задовільний
Косоньська сільська ТГ	7	180	270	58	508	задовільний
Батівська селищна ТГ	10	541	819	210	1570	задовільний
Чопська міська ТГ	7	445	739	199	1383	високий
Сюртівська сільська ТГ	6	263	387	47	697	задовільний
Холмківська сільська ТГ	6	487	664	126	1277	задовільний

Закарпатська область						
Територіальна громада	К-ть ЗЗСО	Учні 1-4 кл.	Учні 5-9 кл.	Учні 10-11 кл.	Всього учнів	Р-нь ризику безпеки
Ужгородська міська ТГ	27	6210	8487	2078	16775	задовільний
Оноківська сільська ТГ	3	168	276	94	538	помірний
Дубриницько-Малоберезнянська сільська ТГ	7	247	370	80	697	задовільний
Великоберезнянська селищна ТГ	5	380	631	142	1153	задовільний
Ставненська сільська ТГ	10	227	329	65	621	помірний

Таблиця 6

Івано-Франківська область						
Територіальна громада	К-ть ЗЗСО	Учні 1-4 кл.	Учні 5-9 кл.	Учні 10-11 кл.	Всього учнів	Р-нь ризику безпеки
Білоберізька сільська ТГ	13	420	601	160	1181	задовільний
Зеленська сільська ТГ	4	55	101	39	195	задовільний

Таблиця 7

Київська область						
Територіальна громада	К-ть ЗЗСО	Учні 1-4 кл.	Учні 5-9 кл.	Учні 10-11 кл.	Всього учнів	Р-нь ризику безпеки
Поліська селищна ТГ	6	163	266	86	515	дуже високий
Іванківська селищна ТГ	17	873	1391	354	2618	високий

Таблиця 8

Луганська область						
Територіальна громада	К-ть ЗЗСО	Учні 1-4 кл.	Учні 5-9 кл.	Учні 10-11 кл.	Всього учнів	Р-нь ризику безпеки
Троїцька селищна ТГ	1	54	179	80	313	непереборний
Лозно-Олександрівська селищна ТГ*	Дані не доступні					непереборний
Білолуцька селищна ТГ	1	38	70	22	130	непереборний
Новопсковська селищна ТГ	1	45	97	37	179	непереборний
Марківська селищна ТГ	1	39	82	55	176	непереборний
Міловська селищна ТГ	1	23	52	9	84	непереборний
Біловодська селищна ТГ	2	109	217	77	403	непереборний
Широківська ТГ*	Дані не доступні					непереборний
Станично-Луганська ТГ	Дані не доступні					непереборний
Сорокинська ТГ*	Дані не доступні					непереборний
Довжанська ТГ*	Дані не доступні					непереборний
Ровеньківська ТГ*	Дані не доступні					непереборний
Антрацитівська ТГ*	Дані не доступні					непереборний

Таблиця 9

Львівська область						
Територіальна громада	К-ть ЗЗСО	Учні 1-4 кл.	Учні 5-9 кл.	Учні 10-11 кл.	Всього учнів	Р-нь ризику безпеки
Боринська селищна ТГ	24	896	1397	240	2533	задовільний
Турківська міська ТГ	21	881	1376	178	2435	задовільний
Стрілківська сільська ТГ	12	396	667	181	1244	задовільний
Старосамбірська міська ТГ	12	660	1043	225	1928	задовільний
Хирівська міська ТГ	14	541	867	251	1659	задовільний
Добромільська міська ТГ	9	467	762	167	1396	задовільний
Шегинівська сільська ТГ	10	362	569	163	1094	задовільний
Мостиська міська ТГ	19	1244	1900	652	3796	задовільний
Яворівська міська ТГ	38	2277	3255	988	6520	задовільний
Рава-Руська міська ТГ	13	1157	1700	370	3227	задовільний
Белзька міська ТГ	13	416	640	106	1162	задовільний
Сокальська міська ТГ	36	1723	2542	825	5090	задовільний

Таблиця 10

Одеська область						
Територіальна громада	К-ть ЗЗСО	Учні 1-4 кл.	Учні 5-9 кл.	Учні 10-11 кл.	Всього учнів	Р-нь ризику безпеки
Вилківська міська ТГ	6	431	722	243	1396	помірний
Кілійська міська ТГ	14	1140	1758	371	3269	помірний
Саф'янівська сільська ТГ	16	1526	2421	726	4673	помірний
Ізмаїльська міська ТГ	13	2977	4443	860	8280	помірний
Ренійська міська ТГ	13	1125	1785	599	3509	помірний
Болградська міська ТГ	8	668	1127	398	2193	помірний
Кубейська сільська ТГ	4	175	362	116	653	помірний
Городненська сільська ТГ	4	297	498	173	968	помірний
Тарутинська селищна ТГ	14	727	1111	236	2074	помірний
Бородінська селищна ТГ	17	512	887	205	1604	помірний
Петропавлівська сільська ТГ	6	271	526	114	911	помірний
Старокозацька сільська ТГ	10	754	1160	141	2055	високий
Білгород-Дністровська міська ТГ	9	1810	2783	401	4994	високий
Біляївська міська ТГ	9	1035	1588	477	3100	високий
Яськівська сільська ТГ	3	372	564	174	1110	дуже високий
Лиманська селищна ТГ	5	462	755	157	1374	дуже високий
Степанівська сільська ТГ	5	217	391	105	713	дуже високий
Великомихайлівська селищна ТГ	10	566	808	314	1688	високий
Великопосківська сільська ТГ	4	133	230	51	414	дуже високий
Захарівська селищна ТГ	12	537	823	166	1526	дуже високий

Окнянська селищна ТГ	12	695	1064	241	2000	дуже високий
Куяльницька сільська ТГ	18	606	1091	282	1979	високий
Слобідська селищна ТГ	2	92	180	31	303	дуже високий
Кодимська міська ТГ	11	813	1100	247	2160	дуже високий

Таблиця 11

Рівненська область						
Територіальна громада	К-ть ЗЗСО	Учні 1-4 кл.	Учні 5-9 кл.	Учні 10-11 кл.	Всього учнів	Р-нь ризику безпеки
Локницька сільська ТГ	5	230	361	133	724	дуже високий
Зарічненська селищна ТГ	22	1515	2385	763	4663	дуже високий
Висоцька сільська ТГ	5	213	309	74	596	дуже високий
Миляцька сільська ТГ	6	410	559	206	1175	дуже високий
Старосільська сільська ТГ	4	838	1087	336	2261	дуже високий
Березівська сільська ТГ	8	1267	1739	562	3568	дуже високий

Таблиця 12

Сумська область						
Територіальна громада	К-ть ЗЗСО	Учні 1-4 кл.	Учні 5-9 кл.	Учні 10-11 кл.	Всього учнів	Р-нь ризику безпеки
Зноб-Новгородська селищна ТГ	3	75	138	36	249	дуже високий
Середино-Будська міська ТГ	3	151	349	134	634	непереборний
Дружбівська міська ТГ	2	85	144	21	250	дуже високий
Свеська селищна ТГ	4	129	241	61	431	дуже високий
Есманьська селищна ТГ	4	56	106	27	189	дуже високий
Глухівська міська ТГ	10	889	1358	259	2506	дуже високий
Шалигинська селищна ТГ	2	27	65	7	99	дуже високий
Путівльська міська ТГ	8	489	727	104	1320	дуже високий
Новослобідська сільська ТГ	2	59	122	13	194	дуже високий
Білопільська міська ТГ	7	406	686	138	1230	дуже високий
Хотінська селищна ТГ	3	83	158	34	275	дуже високий
Юнаківська сільська ТГ	4	81	143	33	257	дуже високий
Миропільська сільська ТГ	2	101	169	42	312	дуже високий
Краснопільська селищна ТГ	10	384	744	214	1342	дуже високий
Великописарівська селищна ТГ	5	157	272	62	491	непереборний

Таблиця 13

Харківська область						
Територіальна громада	К-ть ЗЗСО	Учні 1-4 кл.	Учні 5-9 кл.	Учні 10-11 кл.	Всього учнів	Р-нь ризику безпеки
Золочівська селищна ТГ	12	614	1063	333	2010	непереборний
Дергачівська міська ТГ	8	1041	1932	811	3784	непереборний
Липецька сільська ТГ	4	210	330	132	672	непереборний
Вовчанська міська ТГ	9	287	581	192	1060	непереборний
Вільхуватська сільська ТГ	3	67	118	33	218	дуже високий
Дворічанська селищна ТГ	2	57	99	54	210	непереборний

Таблиця 14

Чернівецька область						
Територіальна громада	К-ть ЗЗСО	Учні 1-4 кл.	Учні 5-9 кл.	Учні 10-11 кл.	Всього учнів	Р-нь ризику безпеки
Сокирянська міська ТГ	19	1181	1941	524	3649	задовільний
Вашковецька сільська ТГ	2	202	313	106	621	задовільний
Кельменецька селищна ТГ	20	926	1403	380	2709	задовільний
Лівинецька сільська ТГ	6	149	261	92	502	задовільний
Мамалигівська сільська ТГ	6	284	434	133	851	задовільний
Ванчиковецька сільська ТГ	6	364	530	115	1009	задовільний
Герцаївська міська ТГ	13	717	1101	363	2181	задовільний
Тарашанська сільська ТГ	4	417	595	204	1216	задовільний
Тереблеченська сільська ТГ	5	153	267	68	488	задовільний
Глибоцька селищна ТГ	10	835	1328	335	2498	задовільний
Кам'янецька сільська ТГ	3	497	774	262	1533	задовільний
Сучевенська сільська ТГ	7	316	435	153	904	задовільний
Петровецька сільська ТГ	4	391	621	213	1225	задовільний
Чудейська сільська ТГ	7	699	989	290	1978	задовільний
Красноільська селищна ТГ	5	517	782	237	1536	задовільний
Берегометська селищна ТГ	9	890	1327	371	2588	задовільний
Селятинська сільська ТГ	4	230	373	120	723	задовільний

Таблиця 15

Чернігівська область						
Територіальна громада	К-ть ЗЗСО	Учні 1-4 кл.	Учні 5-9 кл.	Учні 10-11 кл.	Всього учнів	Р-нь ризику безпеки
Гончарівська селищна ТГ	3	109	193	43	345	дуже високий
Михайло-Коцюбинська селищна ТГ	9	237	420	73	730	дуже високий
Любецька селищна ТГ	2	88	143	52	283	дуже високий
Ріпкинська селищна ТГ	5	313	529	172	1014	дуже високий
Добрянська селищна ТГ	3	92	154	65	311	дуже високий
Городнянська міська ТГ	9	595	936	295	1826	дуже високий

Чернігівська область						
Територіальна громада	К-ть ЗЗСО	Учні 1-4 кл.	Учні 5-9 кл.	Учні 10-11 кл.	Всього учнів	Р-нь ризику безпеки
Сновська міська ТГ	12	571	958	207	1736	дуже високий
Корюківська міська ТГ	10	567	1015	308	1890	дуже високий
Семенівська міська ТГ	10	219	494	138	851	дуже високий
Новгород-Сіверська міська ТГ	13	592	772	254	1618	дуже високий

Для закладів освіти у регіонах пограниччя особливої ваги набуває питання безпеки, адже вони перебувають у середовищі підвищених ризиків, пов'язаних з воєнним станом, прикордонним розташуванням та потенційними загрозами і викликами з боку сусідніх держав. Тож безпека територіальних громад на пограниччі є базовою умовою їхнього сталого функціонування, зокрема і для системи освіти. Згідно з постановою КМУ № 866 «Про затвердження Методики оцінки ризиків безпеки в системі освіти, пов'язаних із збройною агресією Російської Федерації проти України» (із змінами від 04.06.2025), визначено перелік територіальних громад, які можуть постраждати або вже постраждали від наслідків бойових дій, та їх ранжування відповідно до такого ризику [7].

Методика передбачає п'ять рівнів ризику безпеки в системі освіти: **непереборний** (тимчасово окуповані території та громади, де тривають активні бойові дії); **дуже високий** (можливість початку бойових дій. У цих громадах заклади розташовані на відстані до 45 км від лінії активних бойових дій, а також на відстані до 45 км, 30 км або 15 км від кордонів з рф, республікою білорусь та Республікою Молдова в межах Придністровського регіону відповідно), **високий** (до нього належать громади, заклади освіти яких розташовані поза ризиком артилерійського ураження на відстані до 60 км від лінії активних бойових дій або територій, де зберігається ризик початку бойових дій. Також тут залишається високий ризик обстрілів іншими засобами ураження, наприклад, авіаудари. Окрім того, до цього рівня ризику можуть належати території поряд з інфраструктурними об'єктами. Іншим критерієм є розташування закладів освіти громади в межах 135 км, 60 км або 30 км від кордонів з рф, республікою білорусь та Республікою Молдова в межах Придністровського регіону відповідно); **помірний** (отримали громади, заклади яких розташовані в межах 90 км від активних або можливих бойових дій, а також на відстані до 270 км, 90 км і 45 км від кордонів з рф, республікою білорусь та Республікою Молдова в межах Придністровського регіону відповідно); **задовільний** (ризик, за якого заклади освіти можуть побудувати відносно безпечний та повноцінний очний формат навчання) [6].

Аналіз розподілу рівнів безпекових ризиків у системі освіти станом на червень 2025 р. серед 154 територіальних громад на пограниччі свідчить про значну варіативність ситуації (непереборний рівень – 25; дуже високий – 49; високий – 11; помірний – 17; задовільний – 52).

Близько третини громад мають задовільний рівень ризику безпеки (52 громади), що означає відносно прийнятні умови функціонування закладів освіти, однак без гарантії повної захищеності в умовах воєнного стану та постійних тривог. Переважно, це громади на пограниччі Івано-Франківської, Львівської, Чернівецької областей. У громадах на пограниччі Закарпатської області з 23 громад 4 мають помірний рівень ризику безпеки та 1 громада має високий рівень ризику. Помірний рівень безпеки зафіксовано у 17 громадах (переважно Одеської області).

Водночас тривожним є те, що майже половина громад перебуває в зоні підвищених ризиків: високий рівень ризику встановлено в 11 громадах, у 49 громадах ризик оцінюється як дуже високий (Житомирська, Київська, Рівненська, Чернігівська, Сумська області). У 25 громадах зафіксовано непереборний рівень небезпеки, де безпека освітнього процесу є критично ускладненою (у Луганській, Харківській, Донецькій, частині Сумської областях).

Різний рівень ризиків від задовільного до дуже високого фіксується в межах однієї області. Так, у Вінницькій області 2 громади мають задовільний рівень, 2 – дуже високий. У Волинській області 1 громада має задовільний рівень, 2 – помірний, 2 – високий, 6 – дуже високий. У Одеській – 8 громад мають дуже високий рівень ризику безпеки.

Таким чином, дані засвідчують нерівномірність безпекового середовища в системі освіти громад на пограниччі: майже половина перебуває у критичних зонах з непереборним (25 громад) або дуже високим ризиком (49); ще 11 громад мають високий рівень ризику. Лише третина (52 громади) характеризується задовільними умовами для відносно стабільного очного навчання, тоді як 17 громад знаходять у зоні помірних ризиків. Такий розподіл означає різні умови для організації навчання і передбачає посилення захисної інфраструктури, готовність до дистанційних/змішаних форматів, відповідну підготовку педагогів тощо.

Висновки. Таким чином, аналіз особливостей функціонування системи освіти на пограниччі України, де поєднуються політичні, економічні, соціокультурні контексти в умовах підвищених безпекових ризиків, дає емпіричну основу для ефективної освітньої диференційованої політики: підтримка безпечного очного формату там, де це можливо; гнучких змішаних моделей у зонах ризику; а також цільової підтримки інфраструктури, психосоціальної допомоги та зміцнення управлінської спроможності громад.

Література:

1. Newman D. Contemporary Research Agendas in Border Studies: An Overview. Wastl-Walter D., ред. The Ashgate Research Companion to Border Studies. Farnham: Ashgate, 2011. (Ashgate Research Companion; 19). С. 33-47.
2. Верменич Я. В. Територіальна ідентичність українського пограниччя: історичні витоки та геополітичні впливи. Київ: Інститут історії України НАН України, 2019. 367 с.
3. Верменич Я. Соціальний простір пограниччя: кризи ідентичностей у координатах сучасних викликів. Український історичний журнал. 2022. № 6. С. 173.

4. Локшина О., Глушко О., Джурило А., Кравченко С., Максименко О., Нікольська Н., Шпарик О. Організація освіти в умовах війни: рекомендації міжнародних організацій. Український педагогічний журнал. 2022. № 2. С. 5-18. Електронний ресурс: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2022_2_2
5. Міждисциплінарний тезаурус дослідження освітніх та виховних проблем на пограниччі України: наукове видання. Укладачі: Сисоєва С. О., Вайнола Р. Х., Михайліченко М. В. Київ: ЦП Компринт, 2024. 63 с.
6. Міністерство освіти і науки України. Уряд затвердив Методику оцінки ризиків безпеки в освіті, пов'язаних з російською агресією. Електронний ресурс: <https://mon.gov.ua/news/uriad-zatverdyyv-metodyku-otsinky-ryzykiv-bezpeky-v-osviti-poviazanykh-z-rosiiskoiu-ahresiieiu>
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 2 серпня 2024 р. № 866 «Про затвердження Методики оцінки ризиків безпеки в системі освіти, пов'язаних із збройною агресією Російської Федерації проти України». Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2024-%D0%BF#Text>
8. Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад. Урядовий портал. Електронний ресурс: <https://www.kmu.gov.ua/> Дата звернення: 30.08.2025.
9. Публічні дашборди та інформаційні довідки МОН: інструменти для аналізу освітньої системи. Електронний ресурс: <https://mon.gov.ua>
10. Територіальні громади. Електронний ресурс: <https://decentralization.ua/newgromada> Дата звернення: 25.08.2025.

Referens:

1. Newman, D. (2011). Contemporary research agendas in border studies: An overview. In D. Wastl-Walter (Ed.), *The Ashgate research companion to border studies* (pp. 33–47). Ashgate. (Ashgate Research Companion; 19) [in English].
2. Vermenych, Ya. V. (2019). Terytorialna identychnist ukrainskoho pohranychchia: Istorychni vytyky ta heopolitychni vplyvy [Territorial identity of the Ukrainian borderland: Historical origins and geopolitical influences]. *Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy* [in Ukrainian].
3. Vermenych, Ya. (2022). Sotsialnyi prostir pohranychchia: Kryzy identychnosti u koordinatakh suchasnykh vyklykiv [The social space of the borderland: Identity crises in the coordinates of contemporary challenges]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 6, 173 [in Ukrainian].
4. Lokshyna, O., Hlushko, O., Dzhurylo, A., Kravchenko, S., Maksymenko, O., Nikolska, N., & Shparyk, O. (2022). Orhanizatsiia osvity v umovakh viiny: Rekomendatsii mizhnarodnykh orhanizatsii [Organization of education in wartime: Recommendations of international organizations]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 2, 5–18. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2022_2_2 [in Ukrainian].
5. Sysoieva, S. O., Vainola, R. Kh., & Mykhailichenko, M. V. (Comps.). (2024). *Mizhdystyplinarnyi tezaurus doslidzhennia osvitnikh ta vykhovnykh problem na pohranychchi Ukrainy: Naukove vydannia* [Interdisciplinary thesaurus of research on educational and upbringing problems in the Ukrainian borderland: Scientific publication]. TsP Komprynt [in Ukrainian].
6. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (n.d.). Uriad zatverdyyv Metodyku otsinky ryzykiv bezpeky v osviti, poviazanykh z rosiiskoiu ahresiieiu [The government approved the methodology for assessing security risks in education related to Russian aggression]. Retrieved September 3, 2025, from <https://mon.gov.ua/news/uriad-zatverdyyv-metodyku-otsinky-ryzykiv-bezpeky-v-osviti-poviazanykh-z-rosiiskoiu-ahresiieiu> [in Ukrainian].
7. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2024, August 2). Postanova № 866 «Pro zatverdzhennia Metodyky otsinky ryzykiv bezpeky v systemi osvity, poviazanykh iz zbroinoiu ahresiieiu Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy» [Resolution No. 866 “On approval of the methodology for assessing security risks in the education system related to the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine”]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2024-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 9(55) 2025

8. Uriadovyi portal. (2025, August 30). Pro vyznachennia administratyvnykh tsentriv ta zatverdzhennia terytorii terytorialnykh hromad [On determining administrative centers and approving the territories of territorial communities]. <https://www.kmu.gov.ua/> [in Ukrainian].

9. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (n.d.). Publichni dashbordy ta informatsiini dovidky MON: Instrumenty dlia analizu osvitnoi systemy [Public dashboards and information references of the Ministry of Education and Science: Tools for analyzing the education system]. Retrieved September 3, 2025, from <https://mon.gov.ua> [in Ukrainian].

10. Decentralization.ua. (2025, August 25). Terytorialni hromady [Territorial communities]. <https://decentralization.ua/newgromada> [in Ukrainian].